

Programmalijn Jeugd en Onderwijs

Uitvoeringsplan 2021 t/m 2023

ELS BOON

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
De eerste 1000 dagen	4
Kunst van Lezen	4
BoekStart voor baby's	5
De BoekStartcoach	5
BoekStart in de Kinderopvang.....	6
De Bibliotheek <i>op school</i> in het basisonderwijs	7
De Bibliotheek <i>op school</i> in het voortgezet onderwijs.....	8
Samenwerking met het ROC	9
Ouders inzetten als leesbevorderaars.....	10
De doorlopende leeslijn	11
Met vereende krachten.....	12

Voorwoord

De doelstelling van de programmalijn Jeugd en Onderwijs is gebaseerd op de ambitie van de landelijke netwerkagenda. Deze agenda is een concrete uitwerking van het bibliotheekconvenant van 2020, waarin de rol die bibliotheekorganisaties vervullen bekrachtigd wordt door de overheid. De overheid stelt de bibliotheken in staat en ondersteunt ze om zich te richten op een aantal grote, complexe maatschappelijke opgaven waarvan de eerste is:
“De geletterde samenleving: het bevorderen van geletterdheid en leesplezier.”

Deze maatschappelijke opgave is om het (voor)leesplezier, de leescultuur en daarmee de leesvaardigheid van Nederlandse kinderen en jongeren (met name van taalzwakke doelgroepen) de komende jaren te laten stijgen zodat het leesniveau verbetert. Dit zorgt voor meer geletterde mensen die door een betere leesvaardigheid een grotere kans hebben op een succesvolle (school)carrière. Daarmee wordt de positie van Nederland als toonaangevende kenniseconomie versterkt. Bibliotheken doen dat niet alleen maar altijd in samenwerking met elkaar en met andere organisaties.

De focus ligt landelijk op het invoeren van een kwalitatief goede fysieke en digitale schoolbibliotheek (dBos: de Bibliotheek *op school*). Ook is er aandacht voor de gezinsaanpak van laaggeletterdheid en andere onderdelen van de doorlopende leeslijn: BoekStart, dBos po, dBos vo, mbo, pabo en lerarenopleiding. Wij streven naar een doorgaande leeslijn voor 0 tot 18 jaar. Om kinderen te stimuleren veel te lezen, zetten we ruim in op leesplezier. We doen dit samen met scholen, voorschoolse instellingen, consultatiebureaus en andere maatschappelijke organisaties.

Kinderen uit taalarme gezinnen groeien vaak op tot laaggeletterde volwassenen. Laagtalige ouders hebben veelal niet de vaardigheden om een taalrijke thuisomgeving te creëren: ze lezen nauwelijks voor en praten weinig met hun kinderen. Daarmee lopen jonge kinderen al een taalachterstand op die ze vaak niet meer in kunnen halen op school. Onze gezinsaanpak richt zich daarom vooral op de ouders van jonge kinderen.

Op 28 locaties kinderopvang neemt het voorlezen structureel een belangrijke plaats in sinds de invoering van BoekStart in de Kinderopvang. Op 25 basisscholen wordt dagelijks met de bibliotheek samengewerkt op het gebied van leesbevordering. De leidende gedachte hierbij is dat kinderen die graag lezen, meer zullen gaan lezen. En wie meer leest, krijgt automatisch een grotere woordenschat waardoor de vorderingen op het gebied van lezen, maar ook in de andere vakken, toe zullen nemen.

Ondanks alle inspanningen zien we dat het leesplezier van kinderen op de basisschool begint af te nemen in de hoogste groepen. In het voortgezet onderwijs daalt het leesplezier nog verder. Het PISA onderzoek 2018 wijst dan ook uit dat Nederlandse 15-jarigen sinds 2015 slechter zijn gaan lezen; hun leesprestaties dalen een stuk harder dan in andere OESO-landen. Een kwart van alle jongeren van 15 jaar loopt grote kans om als laaggeletterd te worden. Inmiddels zijn de eerste schreden op weg naar een stevig verankerde samenwerking met het voortgezet onderwijs gezet en voor de toekomst zien wij de oprichting van bibliotheken op vo-scholen tegemoet en daarmee een vruchtbare samenwerking van vo-docenten met de leesconsulenten van de bibliotheek.

In dit document zetten wij uiteen op welke manier wij de maatschappelijke opdracht tot een geletterde samenleving willen gaan en blijven uitvoeren en met welke organisaties wij samen optrekken om de leesbevordering de belangrijke plaats te geven die zij verdient. Dit uitvoeringsplan is een bijlage bij het visiedocument 2021 – 2023 “De bibliotheek, motor van een vaardige samenleving”.

De eerste 1000 dagen

Kansenongelijkheid ontstaat al ver voordat een kind in de wieg ligt. De eerste 1000 dagen van een kind – van preconceptie tot twee jaar – zijn cruciaal voor zijn of haar ontwikkeling, gezondheid en welzijn gedurende het leven. Door ouders zo vroeg mogelijk van de juiste adviezen te voorzien en door snel in te grijpen bij beginnende problematiek, kan voorkomen worden dat er later zwaardere zorg nodig is. Symone Detmar, Principal Advisor: “Wij willen kinderen de best mogelijke start geven, zodat ze zich optimaal kunnen ontwikkelen”.

Onderzoek toont aan dat extra inspanningen in de periode van conceptie tot het tweede levensjaar van kinderen gemiddeld 7 tot 10 procent meer opleveren dan interventies na die periode. Daarom ontwikkelt TNO nieuwe interventies om ouders zo vroeg mogelijk te bereiken, bij voorkeur al vóór de zwangerschap. Deze interventies worden ontwikkeld in overleg met zorgprofessionals, beleidsmakers, ouders en kinderen en worden getoetst op bruikbaarheid en effectiviteit.

In Friesland wordt sinds 2020 het programma “Kansrijke Start Fryslân” gebruikt. Dit belangrijke onderdeel binnen de Friese preventieaanpak staat voor verbinding van alle relevante organisaties in Fryslân. Verbinding tussen veel bestaande kennis, communicatiemiddelen, bekende resultaten en mensen/organisaties over deze belangrijke levensfase van kinderen. Via deze verbinding kunnen lokale coalities aan slagkracht winnen en efficiënter werken. Door regie op het totaalplaatje is het mogelijk om de eerste 1.000 dagen van kinderen effectief kansrijker te maken.

Wij willen proberen als bibliotheek aan te sluiten bij dit kansrijke initiatief en ouders al ver voor de geboorte voor te gaan lichten over het grote belang van taal voor de ontwikkeling van hun kind. Voor zwangere stellen is bijvoorbeeld een cursus “Hoor je mij” ontwikkeld om de toekomstige ouders te stimuleren te praten en te zingen vanaf het allereerste begin. De aanname is dat als ouders een talig contact met het ongebooren kind hebben, zij ook direct een talig contact zullen hebben met de baby na de geboorte: onder andere door te praten, liedjes te zingen en voor te lezen. Een andere mogelijkheid is de e-learning “Taalstimulering” uit te zetten bij de Kraamzorg.

Kunst van Lezen

BoekStart, de Bibliotheek *op school* en een landelijk dekkende voorziening van leesbevorderingsnetwerken zijn de drie programma's die samen bekend staan onder de noemer Kunst van Lezen. Dit door OCW geïnitieerde leesbevorderingsprogramma bestaat sinds 2008 en loopt tot en met 2024. Na twee projectperiodes van vier jaar is het programma sinds 2016 onderdeel van het kabinetsbrede actieprogramma *Tel mee met Taal*, dat zich inzet op het voorkómen en tegengaan van laaggeletterdheid. Stichting Lezen (penvoerder) en de Koninklijke Bibliotheek coördineren het programma Kunst van Lezen.

Binnen Kunst van Lezen worden in de beleidsplanperiode 2020-2024 de drie programmaliijnen BoekStart, de Bibliotheek *op school* en leesbevorderingsnetwerken voortgezet, doorontwikkeld en beperkt uitgebreid:

- BoekStart voor baby's, BoekStart in de kinderopvang en de BoekStartcoach – 0-4 jaar;
- de Bibliotheek *op school* voor primair onderwijs, voortgezet onderwijs (met name vmbo en praktijkonderwijs), middelbaar beroepsonderwijs, pabo en lerarenopleidingen – 4-24 jaar;
- structurele netwerkvorming leesbevordering/geletterdheid op strategisch, beleidsmatig en uitvoerend niveau; bij de gezinsaanpak (leesbevorderingsactiviteiten voor taalarme gezinnen) komt de komende jaren de verbinding tussen preventie en curatie van

laaggeletterdheid centraler te staan, waarbij er een grotere rol is voor gemeenten; zij gaan eind 2024 de regie voeren over de aanpak van laaggeletterdheid.

Wij willen bereiken dat de gemeente Smallingerland doordrongen wordt van het belang van de aanpak van de bibliotheek en daar prioriteit aan geeft in haar beleid. Alleen dan kan de bestrijding van laaggeletterdheid op een structurele manier aangepakt worden, als er wordt begonnen bij de wortels.

BoekStart voor baby's

In de bibliotheek is een speciale BoekStarthoek ingericht die helemaal gericht is op baby's. Een gezellige hoek met uitnodigend meubilair en een aantrekkelijke collectie baby- en peuterboekjes verleidt sindsdien de ouders om ter plekke met hun baby of peuter boekjes te gaan bekijken en ze ook te lenen om thuis voor te lezen.

Omdat meertaligheid door de bibliotheek van harte wordt gestimuleerd bij de opvoeding van kinderen proberen we de baby- en peutercollectie ook te voorzien van boekjes in andere talen. Ouders wordt aangeraden vooral in hun eigen taal voor te lezen zodat het kind deze taal van nature al meekrijgt. Taalachterstand komt niet doordat ouders gebrekkig Nederlands praten. De belangrijkste oorzaak van een taalachterstand is dat een kind te weinig in aanraking komt met taal, of dit nou Nederlands, Arabisch, Somalisch of Engels is. Taal is taal. Wanneer een kind taalvaardig is, pikt het andere talen ook sneller op.

Voor ouders die de Nederlandse taal niet goed machtig zijn zou het prettig zijn als de BoekStarthoek zich in de directe nabijheid bevindt van het DigiTaalhuis. Zij worden dan direct gestimuleerd om met hun kinderen veel aandacht te besteden aan taal en (voor)lezen. Bij een toekomstige herinrichting van de publieke ruimten zal daar zeker rekening mee worden gehouden.

Bij de gemeente krijgen jonge ouders die aangifte doen van de geboorte van hun kind, naast het Friese Taalkado, een voucher om in de bibliotheek het BoekStartkoffertje in ontvangst te nemen als zij hun baby of dreumes inschrijven als lid. Echter sinds de coronapandemie heeft de digitale aangifte bij de burgerlijke stand steeds meer aan populariteit gewonnen. Het uitreiken van vouchers is daardoor sterk afgenomen. We willen proberen hiervoor een alternatief te bedenken; zo zou de gemeente drie maanden na de aangifte de ouders per post een voucher kunnen sturen.

De BoekStartcoach

Al enkele jaren is een medewerker van de bibliotheek als BoekStartcoach actief op twee van de drie consultatiebureaus in Drachten. Op het derde bureau ontbreekt helaas de ruimte die nodig is om de BoekStartcoach haar werk te laten doen. Deze spreekt tijdens spreekuren ouders van jonge kinderen in de wachtruimte aan over het grote belang van taal en voorlezen in de communicatie met hun kind, met het doel ouders meer te laten praten, zingen en lezen zodat al vanaf babytijd een betere leesomgeving thuis gecreëerd wordt. De jonge ouders hebben de kans om hun baby ter plekke in te schrijven als lid van de bibliotheek en krijgen dan een BoekStartkoffertje uitgereikt met wat leuke babyboekjes en informatie over voorlezen. Vanzelfsprekend gebeurt dit in nauwe samenwerking met de kinderarts en de andere GGD-medewerkers. Deze onderschrijven helemaal de doelstelling van de BoekStartcoach en werken mee waar dat maar kan. Vanaf de corona-uitbraak was het niet toegestaan voor externe personen om aanwezig te zijn op het consultatiebureau maar in die tijd

namen de GGD-medewerkers het inschrijven van nieuwe BoekStartleden en het uitreiken van de BoekStartkoffertjes op zich.

Zijn de baby's van deze kersverse ouders eenmaal ingeschreven als lid van de bibliotheek dan houdt de BoekStartcoach het contact warm. Zij maakt een afspraak om de ouders in de bibliotheek te ontvangen en maakt ze daar zelf wegwijs. Zo wordt de drempel voor het bezoeken van de bibliotheek - waarvan dikwijls sprake is – zo laag mogelijk.

Er wordt een procedure ontwikkeld waarbij alle ouders van BoekStartleden een digitale of fysieke herinnering krijgen als ze een langere tijd geen nieuwe boekjes voor hun kind hebben geleend. We proberen daarmee een optimaal gebruik van de bibliotheek door ouders van jonge kinderen te bereiken.

BoekStart in de Kinderopvang

BoekStart in de Kinderopvang werd uitgerold met subsidie van Kunst van Lezen; de start op nieuwe locaties wordt onder dezelfde voorwaarden bekostigd door de gemeente, waarbij aangetekend moet worden dat steeds een nieuwe aanvraag daarvoor moet worden ingediend. Het programma voorziet in een mooie startcollectie boeken voor jonge kinderen – door de instelling zelf samengesteld - waarbij de bibliotheek het onderhoud van de boeken voor haar rekening neemt. Verder wordt een zo aantrekkelijk mogelijke leeshoek gefinancierd. De medewerkers van de locatie worden allemaal getraind in het interactief voorlezen – een jaarlijks terugkerende cursus in de bibliotheek zorgt dat ook de nieuwe medewerkers goed uitvoering kunnen geven aan een doordacht voorleesbeleid. Elke locatie heeft één of twee daartoe opgeleide voorleescoördinatoren die ervoor zorgen dat alle collega's het leesbeleid uitvoeren volgens het door hen gemaakte en onderhouden voorleesplan.

Tweemaal per jaar worden de voorleescoördinatoren tijdens een inspiratieavond bijgeschoold. Deze avonden hebben altijd een actueel thema – bijvoorbeeld “hoe herken ik een taalontwikkelingsstoornis en hoe ga ik daarmee om?” of “hoe kan ik de Nationale Voorleesdagen tot een succesvolle leesbeleving maken?” en ze worden gratis aangeboden.

De bibliotheekmedewerker die is opgeleid als voorleesconsulent zorgt ervoor dat alle BoekStartlocaties Kinderdagopvang en Peuterspelen het voorlezen voldoende aandacht blijven geven. Zij onderhoudt de contacten met de voorleescoördinatoren, geeft voorlichting aan ouders op ouderavonden of evenementen, verzorgt de trainingen en opleidingen van de medewerkers in de Kinderopvang en houdt een oogje op de collecties boeken in de instellingen. Op verzoek komt de voorleesconsulent voorlezen bij speciale gelegenheden of zij verzorgt activiteiten met baby- en peuterboeken. Ook zorgt zij voor een goed verloop van de BoekStartmonitor.

Ieder jaar vullen de voorleescoördinatoren en alle pedagogisch medewerkers van de BoekStartlocaties een monitor in. Enige tijd later krijgt de bibliotheek de resultaten per locatie of groep locaties in een uitgebreide rapportage. Deze rapportages worden geanalyseerd en de conclusies worden op de locaties met de managers en voorleescoördinatoren besproken. Aan de hand hiervan wordt daar het voorleesplan geëvalueerd, bijgesteld en doorgenomen met het hele team pedagogisch medewerkers. Over het algemeen worden de gesprekken als zeer positief ervaren en ze geven inspiratie en energie aan zowel de instelling als aan de bibliotheekmedewerker.

In Smallerland zijn alle instellingen voor Kinderopvang een BoekStartlocatie – in totaal 28. Alle instellingen hebben een abonnement op de bibliotheek tegen een sterk gereduceerd tarief zodat de eigen collecties regelmatig aangevuld en gewisseld kunnen worden.

Nu steeds meer instellingen voor Kinderopvang onder één dak gevestigd zijn met basisscholen en het de bedoeling van de gemeente is om zoveel mogelijk in te zetten op Integrale Kindcentra (IKC's) besluit de bibliotheek om mee te gaan met die trend en één en dezelfde lees- en voorleesconsulent het leesbeleid van alle instellingen en scholen van de IKC's te laten begeleiden. Het grote voordeel van die manier van werken is dat er echt sprake is van een doorlopende leeslijn van de babyleeftijd tot 12 jaar. Van jongs af aan worden kinderen dan grootgebracht met veel aandacht voor boeken en lezen. Ook de ouders van de kinderen zijn makkelijker te bereiken als er een vaste contactpersoon is voor het gehele IKC of IKC-in-wording. Dat is belangrijk in het kader van de gezinsaanpak. Een kind dat in een leesvriendelijke thuissituatie opgroeit heeft immers veel meer kansen op een succesvolle (school)loopbaan.

De Bibliotheek *op school* in het basisonderwijs

In Smallerland werken 25 scholen voor primair onderwijs met het landelijke programma De Bibliotheek *op school*. Met dit programma werken bibliotheken, scholen en gemeenten samen aan taalontwikkeling en leesbevordering in het basisonderwijs. De Bibliotheek *op school* vergroot het plezier in lezen. Daardoor verbeteren de taal-, lees- en informatievaardigheden van kinderen. Zo maken we het onderwijs beter en moedigen we lezen aan, zowel op school als thuis.

De gemeente Smallerland heeft een vliegende start van De Bibliotheek *op school* mogelijk gemaakt door niet alleen een professionele, mooie inrichting van bibliotheken op de scholen te financieren maar ook de startcollecties van 5 boeken per leerling en de opleiding van op elke school één of twee leescoördinatoren. Na deze beginperiode vergoedt de school een bescheiden jaarlijkse bijdrage per leerling en betaalt de bibliotheek de kosten uit eigen reguliere subsidie. Sindsdien zijn de collecties op het gewenste niveau van 8 boeken per leerling en werkt een team van ervaren leesconsulenten dagelijks op de basisscholen. Deze werken nauw samen met de leescoördinatoren en leerkrachten van de scholen. De leerkrachten krijgen op die manier begeleiding bij het implementeren van lezen en voorlezen bij alle vakken.

Het succes van De Bibliotheek *op school* komt niet alleen door de goede, actuele collecties boeken. Het zit vooral in de aandacht voor taal- en (voor)leesbevordering. Leren begint bij lezen. Kinderen die plezier hebben in lezen, lezen meer en daardoor steeds beter. Ze behalen dan ook betere schoolresultaten. Een goede schoolbibliotheek zorgt ervoor dat alle kinderen de kans krijgen om leeskilometers te maken.

Leesconsulenten worden volop in de gelegenheid gesteld om hun kennis te vergroten en up-to-date te houden. Met enthousiasme hebben zij zich bijvoorbeeld bekwaamd in het implementeren van een methode om kinderen met leesproblemen toch positieve leeservaringen - en daardoor leesplezier - te laten ervaren. Projectsubsidies van o.a. Kunst van Lezen maken dit mogelijk maar ook het feestelijk introduceren van de nationale Voorleestas op scholen in achterstandswijken, het vakantielezen, en het jaarlijkse leesbevorderingsproject Scoor een Boek! dat in samenwerking met SC Heerenveen leerlingen aanzet om zoveel mogelijk te lezen, zowel op school als thuis. Meertaligheid is een ander thema waar de leesconsulenten zich in hebben bijgeschoold en dat zij op de scholen geestdriftig uitdragen.

Ook in het primair onderwijs wordt ieder jaar een monitor ingevuld door alle leerkrachten en alle leerlingen vanaf groep 5. Deze landelijke monitor meet precies het leesplezier van de kinderen, de stand van zaken m.b.t. het lezen en voorlezen in de klas, het enthousiasme voor lezen van de ouders en van de leerkrachten. De monitorresultaten die na enkele weken verschijnen worden door de

leesconsulenten geanalyseerd per school. Vervolgens gaan zij op al hun scholen het gesprek aan over de conclusies die getrokken zijn. Wat gaat goed en waar zijn verbeteringen mogelijk, wat zijn aandachtspunten voor de leerkrachten en wat kan er aan de collecties op de scholen aangepast worden? Naar aanleiding van deze monitorgesprekken passen de scholen hun leesplannen aan en stellen ze een nieuw jaarprogramma op.

Natuurlijk gaan wij mee in alle nieuwe ontwikkelingen die landelijk plaatsvinden en grijpen wij alle kansen aan die we zien om de samenwerking met het onderwijs uit te breiden en te vernieuwen.

We willen proberen de scholen, die bij de start van de Bibliotheek *op school* in onze gemeente om verschillende redenen ervoor gekozen hebben om niet aan dit project deel te nemen, alsnog te stimuleren tot deelname. We hopen daarbij opnieuw op steun van de gemeente maar we zijn ook bereid om andere manieren van financiering te onderzoeken.

De Bibliotheek *op school* in het voortgezet onderwijs

Toen in 2018 het PISA-rapport verscheen – het resultaat van een vergelijkend internationaal onderzoek naar de prestaties van 15-jarige leerlingen in 79 landen in lezen, wiskunde en natuurwetenschappen dat iedere drie jaar wordt gehouden – werd de onderwijswereld behoorlijk opgeschud. De verontrustende conclusies dat Nederlandse leerlingen op de allerlaatste plaats staan als het op leesplezier aankomt en dat maar liefst een kwart van alle 15-jarigen grote kans loopt laaggeletterd te worden als volwassene, maakten heel duidelijk dat het hoog tijd is voor actie.

Nederlandse jongeren lezen weliswaar volop korte tekstjes – berichten op hun smartphone of samenvattende stukjes in schoolboeken – maar besteden minder tijd aan ‘diep lezen’: het geconcentreerd lezen van langere teksten of boeken. Mede hierdoor gaat hun leesvaardigheid achteruit. Dat heeft gevolgen voor hun functioneren op school en in de samenleving – en uiteindelijk ook voor het functioneren van onze samenleving als geheel.

De Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad publiceerden als reactie een gezamenlijk advies 'LEES! Daarin worden onderwijs en bibliotheken opgeroepen de handen ineen te slaan en gezamenlijk te zorgen voor een rijk leesaanbod voor jongeren én voldoende stimulansen om dat leesaanbod ook daadwerkelijk te gaan gebruiken. Bibliotheken kregen om actie te ondernemen een subsidie om een programma te ontwikkelen en uit te voeren, vooral voor jongens – die nog lager scoren op leesplezier dan meisjes – en liefst op VMBO-scholen. De leesconsulenten van de bibliotheken gaan rond de zomervakantie van 2021 aan de slag met een brugklasbreed programma voor drie VMBO scholen en de gezamenlijke praktijkscholen waarbij klassikaal hetzelfde boek wordt gelezen op diverse verschillende manieren, terwijl de leerlingen met elkaar in actie komen om opdrachten rond het boek uit te voeren. Het project wordt telkens afgesloten met een feestelijke bijeenkomst. Het zijn de eerste acties waarbij de leesconsulenten van de bibliotheek voor de klas komen te staan op de vo-scholen en zij zullen de leerlingen een positieve leesbeleving meegeven.

De twee koepels voor voortgezet onderwijs in Drachten beginnen tegelijkertijd samen met Adenium – de twee grootste koepels voor primair onderwijs - een groot project: POVO. POVO is een bovenschools initiatief om de overstap voor alle leerlingen van het po naar het vo te verbeteren door op thema's intensiever samen te werken. Er zijn middelen en bevoegdheden en zo kan het primaire proces snel verbeterd worden. POVO bestaat uit verschillende onderdelen. Zo kijken po- en vo-docenten bij elkaar in de les en ontwikkelen a.d.h.v. thema's doorlopende leerlijnen. Een ander onderdeel is het leesoffensief: de leescultuur wordt van po naar vo doorgetrokken door een gezamenlijke leesdidactiek en door De Bibliotheek *op school* ook in het vo te realiseren.

De bibliotheek heeft al voordat de onrustbarende signalen van het PISA-onderzoek bekend werden, stappen gezet in de richting van samenwerking met het voortgezet onderwijs. Gesprekken met de managers en met uitvoerende docenten leidden wel tot een voorzichtig enthousiasme over de Bibliotheek *op school* maar tot dan toe niet tot concretere vormen van samenwerking dan het huren van kleine collecties boeken.

Inmiddels zijn er echter samenwerkingscontracten getekend met twee scholen voor vo: de samenwerkende praktijkscholen (op weg naar een verregaande samenwerking onder de naam PRO) krijgen samen een bibliotheek, evenals één van de scholen voor VMBO.

Na de herfstvakantie van 2021 zullen deze bibliotheken van start gaan. Er is voor beide schoolbibliotheken een bescheiden stimuleringssubsidie van Kunst van Lezen beschikbaar. De bibliotheek trekt een leesconsulent vo aan. Deze zal op elke school wekelijks een viertal uren doorbrengen met het enthousiasmeren van docenten en leerlingen. De bedoeling is het lezen te integreren in alle vakken en op alle niveaus. In het volgend schooljaar hopen we in elk geval opnieuw twee scholen een bibliotheek te kunnen starten. Daarna werkt wellicht het principe “zien eten doet eten”: de overige scholen kunnen altijd aanhaken; we houden de contacten warm.

Samenwerking met het ROC

De Drachtster vestiging van Regionaal Opleidingscentrum Friese Poort verzorgt het onderwijs van rond de 3.000 jongeren en volwassenen. Het lezen staat helaas bij het gros van de studenten niet hoog in het vaandel; het zijn over het algemeen meer doeners dan lezers. Toch wordt ook op het ROC het gevolg gevoeld van het gebrek aan leesvaardigheid van de leerlingen. Regelmatig krijgt de bibliotheek het verzoek tot het rondleiden van groepen studenten in de bibliotheek of worden door docenten de mogelijkheden nagegaan die de bibliotheek kan bieden. Er staan dan ook meerdere kleinere collecties eenvoudig leesbare boeken uit die het ROC van de bibliotheek huurt.

Tijdens de bezoeken aan en de gesprekken met de instellingen voor kinderopvang viel het de voorleesconsulent op hoe weinig aandacht de pas afgestudeerde pedagogisch medewerkers vaak geven aan het gebruik van taal en boeken bij baby's en peuters. Naar aanleiding daarvan kwam contact tot stand met de opleiding tot pedagogisch werk en heeft de voorleesconsulent een aantal gastlessen verzorgd over het grote belang van voorlezen, liedjes en ander taalgebruik. We hopen op een voortzetting en wellicht een uitbreiding van dit soort samenwerking. Ook de opleiding tot onderwijsassistent zou dergelijke voorlichting heel goed kunnen gebruiken. Lezen is immers niet erg in zwang bij aankomend onderwijsassistenten maar ook niet bij veel aankomende of beginnende leerkrachten.

Een meer structurele benadering van het lezen zou veruit de voorkeur verdienen boven de huidige incidentele vormen van samenwerking. Wellicht kunnen de huidige contacten gezien worden als voorlopers van een Bibliotheek *op school* op het ROC, in wat voor vorm dan ook. Het is voor mbo-studenten van cruciaal belang om teksten goed te kunnen begrijpen. Als ze dat kunnen, zijn ze beter in staat om het onderwijs te volgen, opdrachten uit te voeren en instructies op te volgen, maar ook om buiten het onderwijs goed om te kunnen gaan met geschreven taal. In de beroepsgerichte context is tekstbegrip bijvoorbeeld van groot belang om handleidingen, veiligheidsvoorschriften, verslagen en correspondentie met klanten en collega's te kunnen begrijpen.

Een nauwere samenwerking met ROC Friese Poort op structurele basis kan wellicht in de komende jaren tot stand komen. De focus ligt voorlopig op het voortgezet onderwijs maar als de Bibliotheek

op school eenmaal is ingebed in de dagelijkse onderwijspraktijk op VMBO, HAVO en VWO ontstaat er hopelijk voldoende ruimte om ook in het beroepsonderwijs het lezen de belangrijke plaats te geven die het verdient.

Ouders inzetten als leesbevorderaars

Uit de monitorresultaten van de Bibliotheek *op school* in Smallerland blijkt het percentage enthousiaste leesouders sinds 2015 behoorlijk gezakt te zijn. Was bij de eerste monitorrapportages nog sprake van 30% van de ouders die voorlas, met de kinderen praatte over boeken en de bibliotheek bezocht, de afgelopen jaren schommelt het percentage tussen de 17 en 20; enkele procenten lager dan het landelijk gemiddelde. De bibliotheek promoot het voorlezen zoveel mogelijk maar ouders zijn een stuk lastiger te bereiken dan hun kinderen. Ouderparticipatie en zelfs ouderbetrokkenheid vormen ook binnen het onderwijs zelf een steeds grotere uitdaging; voorlichtingsavonden worden nog maar heel weinig bezocht en steeds meer ouders laten het afweten bij gesprekken met de leerkracht over hun kind.

Toch is thuis de meest belangrijke plaats als het gaat om taalvaardigheid. In de eerste levensjaren, nog voordat kinderen naar school gaan, wordt het fundament gelegd voor de latere taalvaardigheid en het vermogen om te denken en leren. Deze ontwikkeling gaat niet vanzelf, maar moet gestimuleerd worden door mensen in de omgeving van het kind. Ouders hebben meestal de grootste invloed op dit proces.

Een aanzienlijke groep ouders, vooral ouders die zelf moeite hebben met taal, heeft echter niet de vaardigheden om die taalontwikkeling voldoende te stimuleren. Hierdoor blijft de taalontwikkeling van veel kinderen achter en beginnen zij school al met een achterstand. Die taalachterstand is heel moeilijk in te lopen. Uiteindelijk verlaat een grote groep tieners het onderwijs, terwijl ze nog steeds niet voldoende taalvaardig zijn. Wanneer zij later, als (jong)volwassenen, zelf kinderen krijgen, is de kans groot dat ze hun eigen taalproblemen doorgeven aan hun kinderen, net zoals zij zelf hun taalproblemen hebben 'gekregen' van hun ouders. Dit is de cyclus van laaggeletterdheid.

Om die cyclus te doorbreken kiest bibliotheek Drachten voor de gezinsaanpak en richt zich daarbij in de eerste plaats op de ouders van het jonge kind. De BoekStartcoach doet in dit verband al het nodige voorwerk door met de ouders in gesprek te gaan zo gauw hun baby een maand of twee, drie oud is. Praten, zingen en voorlezen worden op een speelse en laagdrempelige manier gepromoot. Maar er zijn allerlei acties te bedenken om de ouders met taal aan het werk te zetten en dat is dan ook precies wat er gebeurt.

Er is subsidie verkregen voor een schooljaar lang extra inzet van de voorleesconsulent op een van de peuterspeelzalen. Deze gaat op de meest eenvoudige manier met ouders en hun kinderen aan de slag met taal. Het begint met voorlezen en via hele kleine stapjes worden de ouders steeds meer meegenomen in het belang van taal in de communicatie met hun kinderen. Praten, zingen, samen plaatjes kijken en boekjes lezen – uiteindelijk zelfs een gezamenlijk bezoek aan de bibliotheek en in het beste scenario deelname aan een cursus in het Digi-Taalhuis.

Als dit project een succes wordt willen we het voortzetten en uitbreiden naar meerdere peuterspeelzalen in achterstandswijken. We willen daarvoor vrijwilligers inzetten die speciaal daarvoor getraind worden.

Een ander gesubsidieerd project is het uitlenen van boekjes vanuit de peuterspeelzaal. De pedagogisch medewerker die zich enthousiast wil inzetten voor leesbevordering krijgt daarvoor van

de bibliotheek een speciale collectie prentenboekjes die regelmatig wordt gewisseld. Zij brengt die aan de man bij de ouders om het thuis voorlezen te bevorderen. Door gesprekken met de groep peuters is gebleken dat dit het gewenste resultaat oplevert. De peuter wil zo graag voorgelezen worden dat de ouders dat ook daadwerkelijk doen. Het lenen van boekjes gaat gepaard met een aantal ouder-kind-bijeenkomsten waarin de ouders met elkaar en met de leiding kunnen praten over verschillende thema's, terwijl zij samen met hun kind activiteiten uitvoeren.

Dit project wordt ook in de toekomst voortgezet als het succesvol verloopt en er sprake is van een aantoonbaar positief resultaat. Financiering hopen we bij de gemeente te kunnen regelen, bijvoorbeeld door er VVE-achterstandsgeld aan te spenderen.

In ontwikkeling is een cursus van een tiental lessen in ongedwongen sfeer voor ouders van peuters over de overgang van peuterspeelzaal naar basisschool en over de schoolkeuze. Een praktische voorlichting over een onderwerp waar heel veel laagtalige ouders uitermate slecht van op de hoogte zijn. Waarbij dan natuurlijk het lezen en voorlezen volop aandacht krijgen.

Voor laagtalige ouders van basisschoolkinderen zijn zogenaamde Oudercafés in voorbereiding. Via voorlichting over het reilen en zeilen op de school van hun kind worden de ouders op een zeer laagdrempelige manier betrokken bij de leesvaardigheid van hun kind en gaan zij daarbij zelfs participeren.

Naast deze voorgenomen projecten zijn er nog verschillende kansrijke methodes om ouders te betrekken bij het lezen van hun kinderen en tegelijkertijd hun eigen leesvaardigheid op een hoger peil te brengen. In het Uitvoeringsplan Laaggeletterdheid van juni 2021 staan er meerdere.

De doorlopende leeslijn

Om van kinderen en jongeren lezers te maken is een doorlopende aandacht voor lezen en leesmotivatie essentieel. Dit start bij jonge ouders en wordt voortgezet door pedagogisch medewerkers, leerkrachten po en vo en ook daarna door docenten mbo en universiteit. Zo ontstaat een doorlopende leeslijn van 0 tot minstens 20 jaar.

Sleutelmomenten in het leven van een kind zijn het leren praten in de voorschoolse periode, het leren lezen in groep 3/4 en als het in groep 6 zit breekt de periode aan dat het vloeiend en met begrip zou moeten kunnen lezen. Het is nu oppassen geblazen, want in deze periode ontdekt het kind ook dat er allerlei andere leuke media zijn. Het leesplezier moet nu echt actief worden bevorderd. Dan volgt in de brugklas van het vo het vierde sleutelmoment. Het kind wordt puber en krijgt andere interesses dan lezen; jeugdboeken zijn kinderachtig maar volwassen boeken nog niet heel fijn leesbaar. Dan, halverwege het voortgezet onderwijs, is het vijfde en laatste sleutelmoment. De vrijheid van boekkeuze wordt beperkt doordat ze moeten "lezen voor de lijst". De ene leerling raakt nu verslingerd aan lezen maar de andere haakt juist af.

Begrijpend lezen is een kunst die niet elk kind zomaar verstaat. Al is het technisch lezen dik in orde, dat wil nog niet zeggen dat een kind begrijpt wat het leest. De beste manier om tekstbegrip te ontwikkelen is veel te lezen. Wie graag leest zal steeds meer gaan lezen en ook steeds beter. Door de context is steeds beter te begrijpen wat er staat en moeilijke woorden worden er door verklaard.

Het aanbod aan teksten is daarbij natuurlijk heel belangrijk. Passend aanbod betekent dat de collectie of de teksten aansluiten bij de interesses en het leesniveau van de lezer. "Een kind dat lezen niet leuk vindt heeft het goede boek nog niet gevonden" is een uitspraak die wellicht al enigszins

sleets is maar daardoor nog helemaal niets aan waarheid heeft ingeboet. Om dat boek tegen te komen is dikwijls wel enige hulp nodig van een volwassene.

Aiden Chambers geeft in zijn Leescirkel goed weer wat de voornaamste benodigdheden zijn om een goede lezer te worden. Een helpende volwassene geeft niet alleen zelf het goede voorbeeld door zijn eigen enthousiasme over boeken en lezen maar helpt het kind bij het kiezen van een geschikte tekst, hij leest dagelijks voor en stimuleert het kind om zelf te lezen. Hij praat met kinderen over wat ze hebben gelezen op een prettige en open manier en stimuleert ook het zelf schrijven. Er zijn zoveel leuke verwerkingsactiviteiten die de leerlingen kunnen uitvoeren dat afwisseling volop mogelijk is. Het lezen kan op die manier een plezierige bezigheid worden, op welke leeftijd dan ook.

De gemeente Smallingerland is bezig met de samenvoeging van steeds meer scholen en voorschoolse instellingen tot Integrale Kindcentra (IKC). Het verenigen van de functies voorleesconsulent en leesconsulent is daarbij een vanzelfsprekende stap. De leesconsulenten van de bibliotheek hebben inmiddels ruime ervaring opgedaan met het enthousiasmeren van zowel leerlingen als leerkrachten in het basisonderwijs. Door hen ook te laten werken met kinderen van 0 tot 4 jaar wordt de leeslijn stabiel en wordt de leesconsulent zelf een constante contactpersoon op het gebied van lezen, niet alleen voor het kind en de leerkracht maar ook voor de ouders en voor de pedagogisch medewerkers. Een ruime expertise die de gehele ontwikkeling betreft van de eerste woordjes in de babytijd tot de overgang naar de brugklas maakt hen tot ideale "helpende volwassenen" en enthousiaste vraagbaken voor andere helpende volwassenen.

Met vereende krachten

Het bijbrengen van leesvaardigheid en het ontwikkelen van leesplezier is een van de voornaamste taken van de bibliotheek. Het creëren van een geletterde samenleving is een enorme verantwoordelijkheid en bibliotheken zouden die taak nooit kunnen volbrengen zonder een intensieve samenwerking.

De Leescoalitie die in 2012 werd opgericht tijdens de Bibliotheek-tweedaagse, is een samenwerking tussen de organisaties die landelijk een taak te vervullen hebben op het gebied van taal- en leesbevordering. Zij bundelen hun krachten om zoveel mogelijk mensen aan te zetten tot lezen en voorlezen. De Leescoalitie bestaat uit de bibliotheken (de Koninklijke Bibliotheek en Vereniging van Openbare Bibliotheken), Stichting Lezen (voorzitter), de Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek, Stichting Lezen & Schrijven, het Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum en het Nederlands Letterenfonds. De ambitie: In 2025 verlaat geen enkel kind school met een leesachterstand, lezen alle ouders iedere dag voor aan hun kinderen tot twaalf jaar, stimuleren alle ouders hun kinderen om te lezen, heeft ieder kind (e-) boeken binnen handbereik en is er in ieder gezin iemand lid van de openbare (digitale) bibliotheek. In 2025 hebben alle onderwijzers en pedagogisch medewerkers voldoende taalniveau, kennis en didactische vaardigheden op gebied van taal en lezen en is er op alle scholen en kinderopvanginstellingen ruime en structurele aandacht voor leesbevordering.

Om deze ambitie zo goed als maar mogelijk waar te maken werkt bibliotheek Drachten samen met de gemeente, de GGD, de MOS, OINK!, alle instellingen voor kinderopvang en peuterspelen, Adenium, de Bisschop Mullerstichting, bijna alle basisscholen, scholengemeenschappen Singelland en Liudger en het Gomarusscollege. Daarnaast is er ook een intensieve samenwerking met de andere bibliotheken, niet alleen in Friesland en via de POI Fers, maar ook met de noordelijke bibliotheken,

op het gebied van voortgezet onderwijs - en natuurlijk zijn er nauwe contacten met de landelijke instellingen van de Bibliotheek *op school*, BoekStart, Open Boek etc.

Met deze vereende krachten proberen we de door de cirkel van laaggeletterdheid te doorbreken ook de tweede ambitie van de Leescoalitie te ondersteunen: In 2025 zijn alle volwassenen geletterd of bezig dat te worden.